

Příběh Jaroslava Kasky, agenta-chodce

► Jiří Petráš

*„Mohutný mravenčí býk zaútočí na tygra.
Tento smrtonosný souboj trvá někdy i desítky let,
neboť mravenec má velice malá ústa.“
(parafráze na Monty Pythonův létající cirkus)*

Úvod možná nudný, leč nutný

Konec čtyřicátých a první polovina let padesátých minulého století byly ve znamení vypjaté studené války mezi dvěma světovými soustavami. Na jedné straně Spojené státy americké se svými západoevropskými spojenci, a to včetně nedávno poraženého Německa, na straně druhé válkou zdecimovaný, avšak morálně i vojensky silný a vítězný Sovětský svaz s příslušnými novými lidově-demokratickými souputníky (včetně jednoho dílu Německa) ve střední a východní Evropě.

Protihitlerovské koalici netrvalo ani dva roky, aby se rozštěpila na dva nesmiřitelné a proti sobě bojující bloky. Soupeřilo se na poli hospodářském, finančním, politickém, kulturním, ba i vojenském. Tato doba byla ve znamení lokálních konfliktů, které však měly globální podtext. Indický drahokam vypadl z britské královské koruny. Válka zuřila na Korejském poloostrově. V Indočíně bojovali Vietnamci za svou samostatnost proti Francouzům. Na africkém kontinentě se připravovaly podmínky k osvobozeneckému hnutí, které dokonale změnilo mapu světa. Několik set let trvající koloniální systém se pozvolna hroutil.

Napjatá a válečnými konflikty plná situace se začala pozvolna měnit až po roce 1953. Američané a Sověti poznali v Koreji, že jsou vojensky přibližně stejně silní, mohou spolu válčit, porazit se však asi nemohou; obě strany vlastnily atomové zbraně. Na začátku téhož roku zemřel Josef Stalin – z velké trojky bývalé protihitlerovské koalice zůstal naživu již pouze Winston Churchill. Nové sovětské vedení se rozhodlo změnit svou politickou strategii. Po období bojů přicházela postupně epocha koexistence a spolupráce.

V současné literatuře (bohužel i tzv. historické) se dočítáme o zločinech komunismu této epochy stejně černobíle, jako tomu bylo v opačném gardu do roku 1989. Pracím chybí mnohdy širší rozměr, zařazení do časových a prostorových souvislostí. U nás se odehrávaly na přelomu čtyřicátých a padesátých let politicky motivované soudní procesy, režim bojoval proti němu – jím samým – vymezeným nepřátelským

skupinám. Ve Spojených státech amerických byli pronásledováni levicově orientovaní občané, aktivní byly McCarthyho komise a výbory pro neamerickou činnost. Zejména v jižanských státech byl permanentně přítomný rasismus, Ku-klux-klan zažíval jedno ze svých vrcholných období.

Nesmiřitelnost mezi dvěma světovými systémy měla své různé projevy. Odrážela se tudíž i ve vývoji podoby a ostrahy státní hranice.¹ Pohraniční území Československa tak získalo na významu – hraniční čára neoddělovala nyní pouze státy, ale rovnou celé bloky. Konec čtyřicátých a počátek let padesátých byl proto ve znamení nejenom budování nepropustných zátarasů na hranicích, ale i pokusů o jejich překonávání, hledání děr v systému, za účelem převádění osob i přenášení důležitých strategických informací a poznatků o nepříteli. Zvláštním fenoménem této doby jsou tzv. agenti-chodci, kurýři, převaděči, pěšáci na bitevním poli,² kteří – objektivně posuzováno – měli význam převážně symbolický. Byli spíše figurkami v rukách vyšší moci, která je kdykoliv mohla i obětovat ve prospěch vlastních zájmů.

Mládí Jaroslava Kasky (do roku 1948)

Jedním z takových byl i suchovrbenský³ rodák Jaroslav Kaska.⁴ Narodil se 3. dubna 1925 v Dobrovodské ulici č. 902, v rodině pekařského mistra Josefa Kasky a jeho ženy Marie, rozené Rachačové.⁵

Jaroslav absolvoval obecnou a měšťanskou školu v Českých Budějovicích a následně šel ve šlépějích svého otce – v letech 1939 až 1941 se učil řemeslu pekařskému,

- 1 K tomu četná literatura, např. KOVAŘÍK, David: *Proměny českého pohraničí v letech 1958–1960. Demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945*. Studijní materiály výzkumného projektu Komunistické Československo na přelomu 50. a 60. let. Svazek 3. Brno 2006; JÍLEK, Tomáš – JÍLKOVÁ, Alena a kol.: *Železná opona. Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948–1989*. Praha 2006; PETRÁŠ, Jiří: *Život na hranici dvou světů*. In: Kol.: *Tak blízci, a přece tak vzdálení. Lidé v jižních Čechách a ve Waldvirtelu 1945–1989*. Jindřichův Hradec 2012, s. 313–368.
- 2 K tomu nejnověji PEJČOCH, Ivo – TOMEK, Prokop: *Agenti-chodci na popravišti; kurýři západních zpravodajských služeb, popravení v letech 1949–1958*. Praha 2011. V regionálním měřítku jižních Čech jsou zajímavé práce např.: ŘEZNÍČEK, Jiří: *Sabotáž ve sloupech elektrického vedení u Velešína 30. května 1950*. In: Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, XLVI, 2009, č. 4, s. 271–274. Týž: *Konec kurýra francouzské tajné služby Jana Krále (příspěvek k činnosti kurýrů západních zpravodajských služeb v 50. letech 20. století)*. Výběr, XLVII, 2010, č. 1, s. 44–51. Týž: *Tajný úkryt Františka Ondráška ze samota Benák na Velešínsku*. Výběr, XLVII, 2010, č. 1, s. 38–46.
- 3 Suché Vrbné, východní předměstí Českých Budějovic ležící v těsné blízkosti českobudějovického železničního uzlu.
- 4 Jaroslav Kaska má malý medailon v knize TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války. Československo 1948–1956*. ÚSTR, Praha 2009, s. 90–91. Autor čerpá z materiálů uložených v ABS, v hutné zkratce nastiňuje poněkud zjednodušeně běh Kaskova života.
- 5 O čtyři roky později, 24. září 1929, se pak Kaskovým narodila ještě dcera Věra.

které úspěšně zakončil 10. července 1941 složením tovaryšské zkoušky. Poté pracoval ve firmě svého otce.

Koníčkem mladého muže byly od mládí tramping, skauting, chození do přírody. Jak sám říkal: „[...] *Byl jsem u vodních skautů, to jsme jezdili s kanoemi vypůjčenými z vodáckého klubu. Hodně jsem taky chodil s trampama, na tramping. To byla jediná možnost, jak se mohl člověk vyžít, mimo maminku a tatínka.*“⁶ Celá třicátá léta, až do roku 1941⁷, byl aktivním členem Sokola.

Vše by nasvědčovalo tomu, že Jaroslav Kaska byl vychován v duchu vlasteneckém, masarykovském a národně-socialistickém. Ostatně, aktivní členství v Sokolu mnohému nasvědčuje. O to více překvapí jeho přihláška do Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, kterou podal 9. února 1943.⁸ V ní uvádí, že se aktivně věnuje atletice a boxu, a sport i „[...] *vyučuje na učňovské besídce v Budějovicích*“⁹ O sportu resp. o sportovních kláních psal články do Večerního Českého slova a Budějovických listů.¹⁰

Bylo to v době, kdy Kuratorium zahajovalo svoji činnost. Ideologický rozměr aktivit organizace byl nezpochybnitelný a umocněný už tím, že v jeho čele stál Emanuel Moravec. Po rozpuštění Sokola mohl být zájem o aktivní tělovýchovnou práci s dětmi snad jediným důvodem, který přiměl mladého Kasku vstoupit do této ryze aktivistické organizace.¹¹ Faktem zůstává, že svým činem se Jaroslav Kaska zařadil mezi funkcionáře, činné členy Kuratoria na lokální úrovni.

Další z přemetů v Kaskově mládí přichází těsně po skončení druhé světové války. Z jeho přihlášky do Sboru národní bezpečnosti (!) ze dne 27. června 1945¹² se můžeme dočíst, že byl údajně ve dnech 5. až 22. května 1945¹³ členem partyzánské skupiny MACHÁČEK,¹⁴ jejímž velitelem byl jistý Josef Macháček.¹⁵ V žádosti o přijetí do SNB ze dne 27. června 1945 adresované Zemskému národnímu výboru v Praze píše, že ač

6 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

7 Tento rok byl Sokol oficiálně zakázán německými úřady protektorátu.

8 ABS, Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, fond (f.) 59-56-33.

9 Tamtéž.

10 Tamtéž.

11 Blíže ke Kuratoriu viz NIKRMAJER, Leoš: *Činnost a úkoly Kuratoria pro výchovu mládeže v jižních Čechách v letech 1942–1945*. In: *Výběr, časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, XLIII, 2006, č. 4, s. 267–281.

12 ABS, Personální spis Jaroslava Kasky, arch. č. 2186/25.

13 Tamtéž. Na jiném místě žádosti je uvedené datum 12. 5. (namísto 22. 5.) – šlo o potvrzení pro Obvodní komisi SNB v Českých Budějovicích ze dne 26. 6. 1945, podepsané strážmistry Václavem Caltou, Josefem Pechačem a Janem Houškou.

14 Z této doby měl v držení, jak vypsal do přihlášky za člena SNB, „[...] *automat a pistoli.*“

15 ABS, Personální spis Jaroslava Kasky, arch. č. 2186/25. Jistý Josef Macháček také vystupuje v souvislosti s Jaroslavem Kaskou v jeho vyšetřovacím spise v roce 1948. Tehdy se měl Jaroslav Kaska stát členem jeho ilegální protistátní skupiny LÍPA v Českých Budějovicích. Skupina měla údajně vydávat a rozšiřovat protistátní letáky. ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

nesplňuje jednu z podmínek vstupu – v té době byl již ženatý a otcem nezaopatřeného dítěte¹⁶ – „[...] ve výkonu bezpečnostní služby měl bych zvláštní zálibu a prosím proto o prominutí této podmínky.“¹⁷

REVERS

Podepsaný Jaroslav Kaska nar. 3.4.1925
 v obci České Budějovice okres Čes. Budějovice
 přísluší domov. právem Č. Budějovice okres Čes. Budějovice
 t. č. konající výcvik u strážního oddílu SNB. inter. tábor v Třeboni
 zavazuje se ku konání další činné služby u SNB po skončeném
 2letém odborném výcviku o další 4 roky.

Dne 24. listopadu 1945.

Kaska Jaroslav
 vlastnoruční podpis.

Potvrzuji správnost vlastnoručního podpisu, jenž provedl nově
 přijatý příslušník SNB v mé přítomnosti.

*Bojovník
 J. K. Štekl*
 podpis představeného.

Státní bezpečnost v Praze — 602-6

Svým podpisem se Jaroslav Kaska „upsal“ službě v SNB.
 ABS, Personální spis Jaroslava Kasky, arch. č. 2168/25.

16 Manželům Kaskovým se v roce 1944 narodila dcera Helena.

17 ABS, Personální spis Jaroslava Kasky, arch. č. 2186/25.

Je možné, že jedním z impulzů ke vstupu do SNB byl bratr jeho matky Jan Račač,¹⁸ který sloužil u finanční policie. Jistý aktivismus, podobný tomu z roku 1943, je zde však patrný, pravděpodobně mohlo jít o možný povahový rys Jaroslava Kasky. Skutečností zůstává, že svou kariéru u SNB zakončil již v následujícím roce 1946, a to za dosti problematických okolností.

Dne 23. března 1946 byl zproštěn výkonu činné služby, s okamžitou platností mu bylo zakázáno nosit zbraň i stejnokroj.¹⁹ Podle vyšetřovacího protokolu měl svému kolegovi zcizit pár bot. Následně u něj byly nalezeny nelegálně držené zbraně – jeden ruský samopal se zásobníkem, jedna německá vojenská puška se sto pěti ostrými náboji a jedna pistole „parabola“ se dvěma zásobníky. Kaska přiznal krádež bot a ohledně zbraní vcelku logicky podotkl, že je má z léta předchozího roku, kdy je dostal od rudoarmějců.²⁰ V těsně poválečném období nebylo držení zbraní – i nelegální – ničím výjimečným.

O svém angažmá u SNB se Jaroslav Kaska v rozhovoru s autorem této studie nezmínil.²¹

Po propuštění z SNB pracoval krátkou dobu u svého tchána²² jako řidič ve sběrných surovinách.²³ Někdy v této době také Kaska se svojí ženou a dcerou žil krátce v Kraslicích, kam se rodina měla přestěhovat z důvodů snazšího získání bytu.²⁴ Zde pracoval jako dělník v továrně na hudební nástroje. Podle jeho vyprávění se po únoru 1948 museli opět přestěhovat do Českých Budějovic: „[...] V roce 1948 jsem byl z Kraslic vykáván, protože jsem se jako národní socialista zúčastňoval schůzí, kde jsme protestovali proti komunistům.“²⁵

Pomineme-li Kaskou artikulované důvody zpětného přestěhování se do rodného města, musíme konstatovat, že o jeho životě mezi roky 1946 a 1948 nevíme téměř nic.²⁶

18 Později též zatčen a odsouzen k dlouhodobému trestu za protistátní činnost.

19 ABS, Personální spis Jaroslava Kasky, arch. č. 2186/25.

20 Tamtéž. Je zajímavé, že v dodatečném návrhu na zatčení, vydaném na Jaroslava Kasku dne 6. 5. 1952, se jako důvod propuštění ze služby uvádí „*machinace s benzínem*“. ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

21 Toto důležité období Kaskova života je také v jeho vyprávění nejvíce zmatené. Narátor zjevně při vzpomínání improvizoval, když nechtěl sdělit autorovi některé momenty ze svého života, související zjevně s jeho kariérou v SNB. Viz PŘÍLOHA – rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou.

22 Josef Šůla, původně dělník v Hadtmuthově továrně, později živnostník, jehož firmička byla po únoru 1948 začleněna do n. p. Sběrné suroviny. V roce 1945 vstoupil Josef Šůla do Československé strany národně-socialistické, po únoru 1948 se stal naopak kandidátem na členství v KSČ. Po Kaskově emigraci byli Šůlovi v roce 1952 zatčeni a odsouzeni k osmi resp. pěti měsícům za „*nepřekážení zločinu velezrady*.“ Spolupráce s Jaroslavem Kaskou jim nebyla v té době prokázána. ABS, f. 305-886-4.

23 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

24 Jediná zmínka o pobytu v Kraslicích pochází právě z úst Jaroslava Kasky. V jeho spisech uložených v ABS se žádná zmínka o pobytu v tomto příhraničním západočeském městě nevyskytuje.

25 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

26 Bližší podrobnosti se nepodařilo nalézt ani v příslušných archívních fondech ABS.

Kariéra kurýra a převaděče (1948–1951)

V září roku 1948 nastoupil vojenskou prezenční službu,²⁷ která měla ovlivnit celý jeho budoucí život. Podle vzpomínek samotného Jaroslava Kasky zahájil službu na vojenském letišti v Plané u Českých Budějovic,²⁸ kde se samozřejmě seznámil s našimi válečnými letci.²⁹

„[...] No pochopitelně, že jsme se s nimi seznamovali. No, a když se to blížilo k tomu roku 1948, tak za námi přišli kluci a řekli: ‚Hele, my jsme z Moravy, vy jste tady domorodci, potřebujeme se dostat ven, tak nám něco domluvte.‘ Tohle byl vlastně impulz, proč jsem začal chodit přes hranice.“³⁰

Ve výpovědi učiněné roku 1953 odpověděl svým vyšetřovatelům ze Státní bezpečnosti (StB) na otázku, kdy začala jeho státu nepřátelská činnost: „[...] Moje nepřátelská činnost započala již v r. 1948, kdy jsem se stal členem protistátní skupiny v Č. Budějovicích zv. ‚Lípa‘, která se zabývala vydáváním a rozšiřováním protistátních letáků a hesel. V pozdější době počal jsem spolu s dalšími osobami organisovat a zprostředkovávat ilegální přechody státních hranic osobám, které z nepřátelství k lidově demokratickému zřízení odcházely ilegálně do zahraničí. Pro tuto činnost mně v únoru 1949 hrozilo zatčení. Proto jsem zběhl z vojenské služby a odešel jsem ilegálně do západního Německa, kde jsem se stal placeným agentem americké zpravodajské služby CIC.“³¹

27 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB. V Dodatečném návrhu na zatčení se uvádí, že Jaroslav Kaska nastoupil vojenskou službu v Domažlicích u útvaru 2113. Na jiném místě se však již píše o jeho aktivitách při útocích letců přes hranice.

28 Letiště v Plané u Českých Budějovic je svým významem nadregionální. U jeho založení stojí významná postava českého meziválečného létání – českobudějovický středoškolský profesor Jaroslav Maňák. Jeho syn, Jiří Maňák, patřil mezi naše letecká esa v období druhé světové války. Dne 22. září 1945 přistála na plochu letiště 312. Sq. RAF. Její příslušníci školili v roce 1948 v rámci akce HAGANA piloty nového izraelského státu. Od roku 1952 byl na letišti dislokován 1. Zvolenský stíhací letecký pluk. Po roce 1989 bylo vojenské letiště v rámci reformy rezortu obrany zlikvidováno. K vojenskému letišti v Plané u Českých Budějovic následující literatura: PETRÁŠ, Jiří – ŠILHA, Jiří – TRNKA, Bohuslav: *Letiště pod Kletí 1937–1992*. České Budějovice 1992; *Činnost letectva v jižních Čechách za 2. světové války*. České Budějovice b. d.; PETRÁŠ, Jiří (ed.): *Vojenská letiště v Čechách a na Moravě po roce 1918*. České Budějovice 1997; IRRÁ, Miroslav: *České Budějovice a Československé vojenské letectvo v letech 1945–1950*. České Budějovice 2006; TRNKA, Bohuš – MALÝ, Milan: *Třistadvánáctá peruť RAF a jižní Čechy*. České Budějovice 2000; Tíž: *Izraelští letci v Českých Budějovicích*. České Budějovice 1998.

29 Zde je další rozpor mezi Kaskovým životním příběhem a vyšetřovacím spisem. Podle Kaskova vyprávění z roku 2001 měl nastoupit na vojnu na letiště v Plané u Českých Budějovic, což však není z vyšetřovacího spisu vůbec patrné. Ze spisu dále víme, že ten, který seznámil Kasku s letci a sdělil mu jejich přání o pomoc při ilegálním přechodu hranic, byl jeho přítel Jan Mašek.

30 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

31 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

Fotografie Jaroslava Kasky z vyšetřovacího spisu.
 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

Podle Kaskových vzpomínek z roku 2001³² ho naučili znát „přeshraniční pašerácké chodníčky“ bratr jeho matky, již výše zmiňovaný Jan Rachač, příslušník bývalé finanční policie, a Jaroslavův přítel Jan Petrovič³³, obyvatel pohraniční vísky Milejšice³⁴. Svou cestu na západ, do Německa, podrobně líčí ve svém vyprávění.³⁵

Pro tuto část životního příběhu budeme čerpat z vyšetřovacího spisu, kde je snad nejpodrobněji vyličen běh života Jaroslava Kasky z přelomu čtyřicátých a padesátých let.³⁶

Poprvé se na něho obrátil o zprostředkování přechodu přes hranice na konci března 1948 jeho přítel Jan Mašek (později spolu emigrovali a spolupracovali i v zahraničí) – Kaska měl zabezpečit útěk letců z budějovické posádky Vlastimila Zahradníčka a Štefana Dúbravy. Do nástupu vojenské služby v září 1948³⁷ asistoval Jaroslav Kaska ještě při třech ilegálních převodech osob; mezi nimi byl i českobudějovický předseda Svazu přátel USA Gustav Zapadlo. V prosinci 1948 zorganizoval ještě jeden ilegální přechod – bylo to v době jeho vánoční dovolené.

Koncem února 1949, když přijel z Domažlic na další dovolenou, se Jaroslav Kaska dozvěděl od rodičů, že má být zatčen.³⁸ To se stalo bezprostředním impulzem k jeho útěku do Německa, opět za pomoci Jana Petroviče.³⁹ Hranice přešel v oblasti Bischofsreutu. Odtud byl německou hraniční policií eskortován do Freyungu, kde byl podroben krátkému výslechu pracovníky americké tajné služby CIC. Totéž se pak opakovalo na ústředně CIC v Graffenu. V obou případech Kaska i jeho přítel Mašek, který uprchl s ním, prozradili vše, co mohli a věděli nejenom o československé armádě, a neopomněli zdůraznit svůj negativní vztah k lidově-demokratickému Československu. Z Graffenu byli dopraveni do utečeneckého tábora v Mnichově, kde oba podepsali spolupráci s CIC⁴⁰.

32 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

33 Jan Petrovič z Milejšovic byl zmiňován i ve vyšetřovacím spise. ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

34 Milešice, Milejšice, Oberschlag. V podání Jaroslava Kasky Milejšovice. Vesnice ležící na okrese Prachatice, zaniklá v souvislosti s odsunem Němců z Československa.

35 Na rozdíl od vyšetřovacího spisu se však Jaroslav Kaska nezmínil o tom, že nejprve vstoupil do služeb americké zpravodajské služby CIC. Viz PŘÍLOHA.

36 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

37 Ve vyšetřovacím spise není napsáno, kde Kaska vojenskou službu nastoupil. V únoru 1949 byl podle spisu již prokazatelně v Domažlicích a ve výpovědi též konstatuje, že s letci se znal jeho přítel Mašek, nikoliv osobně on sám. To je další rozpor – být ne podstatný – mezi Kaskovými vzpomínkami a archivními prameny. Viz pozn. 25 a 27.

38 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB. Podle vyšetřovacího spisu našel jeho otec pod dveřmi svého pekařského obchodu lístek s textem: „*Pane Kaska, varujte Vašeho syna, dnes v noci přišel fonogram na jeho zatčení.*“ Podle další informace měl Kasku varovat českobudějovický policejní ředitel. Viz http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy/_zprava/muzeme-te-roztrjel-jat-ty-ponjal-aneb-pribeh-kuryra-jana-masky-a-dalsich-odpurcu-komunismu-968248 (ze dne 20. 12. 2011).

39 Přesné datum není nikde uvedeno.

40 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

Od dubna 1949 vykonal Jaroslav Kaska,⁴¹ převážně společně s Maškem, devět ilegálních přechodů hranic do Československa – přibližně v měsíčních intervalech – s úkolem vybudovat zpravodajskou síť a přenášet na západ strategické informace. Když se vracel ze své šesté mise, vzal s sebou do Německa i svou ženu.⁴² Při deváté cestě – 16. prosince 1949 – byli na české straně hranice odhaleni československými pohraničníky. V následné krátké přestřelce, kdy se Kaskovi s Maškem podařilo přejít bez úhony zpět do Německa, odhodil druhý jmenovaný tašku s dokumenty ještě na československém území. Toto agentovo zkratkovité jednání vedlo k ukončení spolupráce obou Čechů s americkou CIC, která je okamžitě vyřadila ze svého seznamu.

Zastavme se ještě na okamžik u úkolů a roli agentů-chodců. Ve výše zmíněné publikaci *Na frontě studené války* se píše – bez jakýchkoliv detailů – že agent Kaska získával, i díky jím utvořené síti informátorů, „[...] poměrně cenné hospodářské a vojenské zprávy.“⁴³ Domnívám se, že opak je pravdou. Při bližším prozkoumání jím získaných zpráv se nemůžeme zbavit dojmu, že agent-chodec Jaroslav Kaska se do takových výšin nedostal. Je jasné, že agenti museli postupně dokázat svými činy, že si zaslouží důvěru svých zaměstnavatelů. Jejich úkoly byly nejprve symbolické, jednoduché, a teprve s počtem přechodů získávaly na důležitosti. V případě Jaroslava Kasky (a jeho druha Maška) však zůstalo pouze u těch méně strategických informací, které měly mnohdy charakter spíše zpráv bulvárního charakteru.

Jinak snad ani nelze charakterizovat typ přenášených materiálů či zpráv, jako byly např. časopis *Letectví*, publikace *Kilometrůž českých řek*, fotografie tanků, či neověřená informace od jakéhosi lékaře o druhotných účincích léku streptonu. Nechyběla také zpráva o stavu sběru kovů v českobudějovickém kraji nebo údaj o českobudějovické vojenské posádce, její výzbroji a personálních údajích.⁴⁴

V červenci následujícího roku 1950 se Jaroslav Kaska upsal anglické zpravodajské službě *Intelligence Service*.⁴⁵ Musel samozřejmě projít určitými stupni prověřování, aby si získal důvěru Angličanů.⁴⁶ V srpnu 1951 byl vyslán společně s Maškem na další misi do Československa – šlo však o cestu poslední.⁴⁷ Při návratu, po překročení československo-rakouských hranic, byli dne 17. srpna zatčeni.⁴⁸

41 Tamtéž. Hranici přecházel s falešnými doklady na jména Jaroslav Koudela, Hans Walner, Anton Scharf, David Grey.

42 Tamtéž. Bylo to v noci z 31. srpna na 1. září 1949.

43 TOMEK, Prokop: *Na frontě studené války*, s. 91.

44 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

45 Tamtéž. Mezitím, v dubnu 1950, převedl Jaroslav Kaska na vlastní pěst (a patrně bez spolupráce s Američany) z Československa do Německa ještě ženu a dceru svého známého.

46 ABS, f. 302, Hlavní správa VKR, sign. 224-1, dále pak f. 302-219-5. V tomto období však už československá vojenská kontrarozvědka (VKR) věděla od svých agentů o Kaskových aktivitách, znala jeho pohyb i termíny přechodů přes státní hranice.

47 Tehdy se v Českých Budějovicích dozvěděl o zatčení svých rodičů, sestry a její rodiny. Na cestu byli agenti vybaveni pro případ zadržení tabletou cyankáli a šedesáti tisíci korunami.

48 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB. Podle vzpomínek Jaroslava Kasky byl zatčen

Život ve vězení a v ústraní

Podle vyprávění samotného Kasky byli převezeni na velitelství k Vídni, tam vyslýcháni asi šest neděl a následně převezeni do Sovětského svazu, do Moskvy. Na příštích devět měsíců se mu staly domovem tamní věznice. Cílem výslechů bylo získat informace, zajímavější sovětské úřady (informace o agentech z řad ruských emigrantů). Tento vynucený pobyt v Sovětském svazu však Jaroslavu Kaskovi patrně zachránil život: „[...] Protože těch devět měsíců, co jsem tam byl, se mi prodloužila vyšetřovací vazba u nás, tím pádem, takže jsem byl celkem ve vyšetřovací vazbě tři a půl roku. A za tu dobu umřel Stalin a umřel Gottwald. A po smrti Gottwalda ten Zápotocký trestů smrti už nedával tak moc. Takže jsem dostal jenom to doživotí. Jinak, kdybych se dostal do ruky estébáků za Gottwalda, tak to by bylo hotový. Protože já byl voják, vojenský zběh, protože jsem utekl ven jako voják. No a pochopitelně, když k tomu byla špionáž, tak to bylo hotový.“⁴⁹

Několik dalších měsíců byl Jaroslav Kaska vyšetřován československými úřady. Hlavní soudní líčení proběhlo u Vyššího vojenského soudu v Praze dne 8. dubna 1954 a trest zněl na doživotní vězení.⁵⁰ Postupně „vyzkoušel“ pobyt v Ruzyni, Leopoldově⁵¹, Valdicích⁵². Propuštěn na svobodu byl až v roce 1964.⁵³ Nicméně nikdy zcela nezmizel z hledáčku StB, jak o tom svědčí archivní materiály z padesátých, šedesátých⁵⁴ a ještě dokonce osmdesátých let.⁵⁵

Od roku 1964 žil Jaroslav Kaska trvale v Českých Budějovicích,⁵⁶ znovu se oženil⁵⁷ a pracoval nejprve krátce (asi jeden rok) v českobudějovickém hotelu Zvon a poté,

---

sovětskými vojenskými orgány na základě udání rakouského taxikáře. Na příslušném místě vyšetřovacího spisu se však dovídáme pouze to, že byl zatčen příslušníky Pohraniční stráže a předán do Československa k dalšímu vyšetřování. Na jiných místech spisu je však zmínka o zatčení sovětskými orgány a jsou přiloženy i příslušné dokumenty.

49 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

50 ABS, Vyšetřovací spis Jaroslava Kasky, V-805 ČB.

51 ABS, arch. č. 938205 – spis o získání JK ke spolupráci ve věznici Leopoldově a Valdicích – osobní spisový svazek NOVÝ 1956–1959. V Leopoldově podepsal Jaroslav Kaska dne 9. března 1956 spolupráci s orgány ministerstva vnitra. Ta byla po půl roce ukončena bez nějakých hmatatelných výsledků, z důvodu jeho vyzrazení.

52 Informace na základě rozhovoru s Jaroslavem Kaskou ze dne 8. března 2001. Dále pak ABS, arch. č. 938205 – spis o získání JK ke spolupráci ve věznici Leopoldově a Valdicích – osobní spisový svazek NOVÝ 1956–1959.

53 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

54 ABS, arch. č. 7240 – spis o navázání spolupráce s StB a jejím ukončení 1963–1968. Dle příslušných materiálů spolupracoval v letech 1963 až 1968 coby informátor s československými tajnými službami; nakonec byla spolupráce ukončena ze strany řídicích orgánů jako málo produktivní.

55 ABS, arch. č. 3677 – svazek z akce MALÍŘ – sledování J. Kasky 1986.

56 Žil v rodinném domku v městské části Nové Hodějovice.

57 Předtím ještě legalizoval rozvod s první manželkou, která v té době žila již na americkém kontinentě, kde se opět provdala; neboť v době Jaroslavova zatčení a nuceného pobytu v Sovětském svazu obdržela od úřadů zprávu o smrti svého muže. Viz PŘÍLOHA.

až do důchodového věku, na místním železničním nádraží.⁵⁸ Vzhledem ke své minulosti žil se svojí ženou spíše uzavřeně, bez větších kontaktů s okolím. Mezi jeho záliby patřila četba (zejména historické romány a literatura faktu) a především malování. Své obrazy zásadně rozdával nejbližším přátelům. Zemřel 29. února 2004, pohřben je na hřbitově v Mladém⁵⁹.

Shrnutí

Agenti-chodci byli jedním z produktů studené války mezi světovými systémy. Jejich úkolem bylo vytvořit po ilegálním překročení hranice druhého státu (což byly i hranice dvou zneprátelených soustav) fungující agenturní síť a přenášet zpět přes hranice strategické informace. K tomu však agenti museli „dospět“ – nejprve dostávali marginální úkoly bez většího významu. Teprve později, po důkladném prověření, byli pověřováni strategicky důležitými úkoly. Je jasné, že mnoho z nich se do takové „vyšší ligy“ vůbec nedostalo. Měli význam jen jako pěšáci na velké šachovnici, kteří mohli být – a také byli, kdykoliv to bylo dobré pro jejich řídicí orgány – obětováni.

Jedním z těchto pěšáků byl i suchovrbenský rodák Jaroslav Kaska. Narodil se dne 3. dubna 1925 v rodině pekařského mistra. Od mládí byl fyzicky zdatný, stal se členem skautské organizace i Sokola, aktivním vodákem a trampem. Jeho rodina měla blízko k národně-socialistické straně a jejím myšlenkám.

Na počátku roku 1943 sám podává přihlášku do Kuratoria pro výchovu mládeže a stává se aktivním místním funkcionářem této aktivistické organizace, jejíž hlavní tváří byl ministr Moravec.

Ještě v roce 1945, několik měsíců po skončení války, vstoupil do nově utvořeného Sboru národní bezpečnosti. Svou kariéru v bezpečnostním sboru poválečného Československa byl nucen ukončit po necelém roce za pro něj nelichotivých skutečností. Ze služby byl vyřazen poté, co okradl kolegu a při prohlídce u něj byly nalezeny ilegálně držené zbraně.

V roce 1948, po převzetí moci Komunistickou stranou Československa, začala Kaskova protistátní činnost. Díky bratrovi jeho matky Janu Rachačovi a příteli Janu Petrovičovi se naučil znát příhraniční šumavský terén v oblasti Prachaticka a začal organizovat ilegální přechody hranic. V této činnosti pokračoval i v době absolvování základní vojenské služby – tu byl nucen z důvodu prozrazení „přerušit na neurčito“ ilegálním přechodem hranic. V bavorské části Německa podepsal i se svým přítelem Maškem nejprve spolupráci s americkou tajnou službou CIC a po jednom z nepodařených přechodů, a tím ukončení spolupráce ze strany Američanů, také s anglickou Intelligence Service. Dne 17. srpna 1951, při překročení československo-rakouské

58 Rozhovor autora s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001, viz PŘÍLOHA.

59 Součást Českých Budějovic, nedaleko místa Kaskova bydliště.

státní hranice, byl na základě udání zatčen sovětskými vojenskými orgány a deportován do Sovětského svazu. V té době byly jeho aktivity již několik měsíců pod drobnohledem československé kontrarozvědky. Po devíti měsících strávených v sovětských věznicích byl předán československým úřadům a v roce 1954 odsouzen vojenským soudem na doživotí. Na svobodu byl propuštěn roku 1964.

Jak v Leopoldově, tak i ve Valdicích podepsal Jaroslav Kaska spolupráci s orgány ministerstva vnitra, zdá se však, že bez větších výsledků pro vnitro. S československými tajnými službami spolupracoval ještě v šedesátých letech, a to opět bez valných výsledků. Proto s ním byla spolupráce v roce 1969 ukončena. Pod hledáčkem pracovníků ministerstva vnitra však byl ještě v osmdesátých letech. Až do své smrti (29. února 2004) žil a pracoval Jaroslav Kaska v Českých Budějovicích.

Je zajímavé sledovat osudy Jaroslava Kasky; nejsou přímočaré a oslnivé. Mají i svá temná zákoutí, křivolaké části a třinácté komnaty. Ne vše, co vykonal, mu sloužilo ke cti. Je zajímavé porovnávat vyprávění jeho samotného s oficiálním úředním „životopisem“. I tam najde pozorný čtenář rozpory a bílá místa. Jedno je ale jisté. Stal se aktivním bojovníkem proti lidově-demokratickému Československu – aniž by svou rodnou zemi nějak více poškodil. Byl jedním z oněch pěšáků, kteří bojovali za jiné a byli v onom boji též obětováni.

PŘÍLOHA

Rozhovor s Jaroslavem Kaskou, 8. března 2001⁶⁰

(byt manželů Kaskových, rodinný domek v Nových Hodějovicích)

- J. P.: Pane Kasko, já bych se Vás zeptal, kde a kdy jste se narodil, v jakém prostředí jste vyrůstal, co dělali Vaši rodiče?
- J. K.: Narodil jsem se třetího dubna 1925 v rodině malých živnostníků, otec s matkou měli pekařství. Dětství jsem měl radostné, jako měly všechny děti, které netrpěly bídou. Čtyři třídy měšťanské školy jsem vychodil, to bylo celé moje vzdělání.
- J. P.: V Budějovicích jste se narodil?
- J. K.: Ano, ano.
- J. P.: Chodil jste do skauta?
- J. K.: Ano. Byl jsem u vodních skautů, to jsme jezdili s kanoemi vypůjčenými z vodáckého klubu. Hodně jsem taky chodil s trampama, na tramping. To byla jediná možnost, jak se mohl člověk vyžít, mimo maminku a tatínka.
- J. P.: Tehdy vlastně ten tramping začíná, to chození do přírody.

60 J. P. – Jiří Petráš, J. K. – Jaroslav Kaska.

J. K.: Ano. Byl jsem i v Sokole. Od malička jsem byl tak nějak pravicově orientován, komunismus mi byl cizí a vzdálený. Když se potom přiblížila válka, už jsme měli pochopitelně s Němci nějaké zkušenosti špatný. Ty německý kluci už chodili provokativně v těch bílých punčochách, chovali se k nám jako k cizincům, i když jsme s nimi dřív kamarádili.

Za války jsem pracoval doma u otce v pekárně. V roce 1944 jsem se oženil, a protože jsem potřeboval byt, odstěhoval jsem se do pohraničí do Kraslic. Tam jsem pracoval v továrně na hudební nástroje.

V roce 1948 jsem byl z Kraslic vykázán, protože jsem se jako národní socialista zúčastňoval schůzí, kde jsme protestovali proti komunistům. Tak jsem se vrátil v roce 1945 nazpátek do Budějovic.

Nastoupil jsem na vojnu a sloužil v Budějovicích na letišti. Taky jsme tam přivítali piloty, kteří přiletěli z Anglie. Do té doby jsme tam používali německé střelivo a vojenské zásoby. Chodili jsme na střelnici střílet a snažili jsme se tam zachránit těch pár letadel, co tam byly, aby je lidi nerozebrali. Byly to většinou stíhačky FW [fockewulf], messerschmidty a první trysková letadla, schwalbiny⁶¹.

J. P.: Vy jste byl tedy členem národně-socialistické strany?

J. K.: Ano. Její mládeže.

J. P.: Ono se také dělávalo, že si politické strany navzájem rozbíjely schůze. Dělal jste to také?

J. K.: Ano. Schůze komunistů. Vždycky, když měli propagační řeči, tak jsme dávali otázky, které nemohli odpovědět. Tak se nás potom snažili vždycky vyhánět a došlo ke rvačce.

J. P.: Vy jste tedy zažil návrat našich pilotů z války?

J. K.: Ano, a pak jsem přešel do těch Kraslic. Ale ještě tady, jako dvacetiletý kluk, jsem se zúčastnil toho odsunu Němců. To jsme lítali po městě a sledovali, kde se co děje. Viděl jsem, jak odjíždělo gestapo z Budějovic, asi s patnácti auty. Pak jsem viděl, když se zastřelil budějovický starosta ... David, u těch Sadů.⁶²

J. P.: To byla tedy vlastně převratná doba, kdy se to všechno měnilo.

J. K.: Ano. Taky jsem pochopitelně viděl, když odváželi mrtvolky Němců na hřbitov, dva žebříňáky.

61 Na tomto místě vzpomínání Jaroslava Kasky nesouhlasí s realitou. Rozhodně nemohl, přišel-li z Kraslic zpět do Budějovic v roce 1948, přivítat naše piloty, kteří se vrátili z Anglie. Na vojenské letiště v Plané u Českých Budějovic přiletěla totiž 312 sq. RAF dne 22. září 1945. Totéž se dá říci o vojenské technice na letišti – naši piloti přiletěli se spitfiry, které také používali. Realita byla asi taková, že pan Kaska se odstěhoval do Kraslic zřejmě až po přeletu 312. Sq. RAF na vojenské letiště, a zpět do Českých Budějovic se vrátil někdy v roce 1948, po únoru.

62 Šlo o Fridricha Davida, v době okupace pověřeného starostu města. Sebevraždu zastřelením spáchal dne 5. 5. 1945 při útěku z města, v Hroznové ulici poblíž Sadů (tj. ul. Na Sadech). Blíže viz PETRÁŠ, Jiří: *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*. České Budějovice 2007.

- J. P.: Můžu se zeptat ještě na ty piloty? Vy jste se s některými skamarádil, udržovali jste spolu kontakty?
- J. K.: No pochopitelně, že jsme se s nimi seznamovali. No, a když se to blížilo k tomu roku 1948, tak za námi přišli kluci a řekli „Hele, my jsme z Moravy, vy jste tady domorodci, potřebujeme se dostat ven, tak nám něco domluvte.“ Tohle byl vlastně impuls, proč jsem začal chodit přes hranice.
- J. P.: Vy jste to pohraničí znal, měl jste tam nějaké příbuzné?
- J. K.: Měl jsem tam příbuzný a známý. Dva strejdy jsem měl v Prachaticích, oba byli u policie. O obou jsem věděl, že to jsou spolehliví lidé, tak jsem se na ně obrátil. A ten jeden strejda, Rachač se jmenoval, mě seznámil s těmi německými pašeráky, kteří ten provoz už zařizovali. A s Honzou Petrovičem z Milejšovic, to byla malinká vesnice, dneska je to v boubínské oboře. To byl po pětačtyřicátým jediný obyvatel té vsi, poněvadž Němci byli odsunutý. On tam bydlel ve škole a to se nám hodilo, protože my jsme do té školy posílali lidi, který se připravovali na odchod. A když jich pak byla větší skupina, tak jsme je brali ven. O to se zasloužil ten Honza Petrovič s manželkou. Oni si od lidí nikdy nic nevzali. Tenkrát ještě lidi pomáhali lidem, o kterých jste věděl, že jsou na tom hůř, než vy. Tak vás tehdy nenapadlo, že byste za to něco chtěl.
- J. P.: A to ti vaši strýcové byli ještě u finanční policie?
- J. K.: Jo, u policie. Ten jeden strejda byl potom popravený. Ten utekl ven do zahraničí, Josef Ludvík. Pak se sem vracel, chtěli někoho převést a padli do rukou přesáků [Pohraniční stráž – pozn. aut.] a byl popravený. Ten druhý strejda byl zavřenej na Jáchymovsku. Zase úplně pro něco jiného. Tak jsem takhle o oba ty strejdy přišel.
- Já sám jsem odešel do zahraničí v únoru 1949. Přešel jsem přes hranice s tím Honzou Petrovičem a spolu ještě s kamarádem ze skautu, s Janem Maškem z Budějovic. Když jsme přišli ven, tak po prověrce u Američanů jsme se dostali do tábora Böckfeld. Šli jsme pak s Honzou Mašků navštívit anglický vyslanectví v Mnichově, kde jsme se chtěli spojit s těmi lidmi, které jsme převedli ven. A velvyslanec nám řek, abychom přišli za dva nebo za tři dny. Dal nám nějaké peníze na ubytování a stravu na tři dny. A když jsme se tam za ty tři dny vrátili, tak už tam byl pán, který se představil jako důstojník od anglický zpravodajský služby a nabídl nám, že je škoda, abychom šli někam pracovat do Austrálie, když známe hranice. Že bychom mohli pro ně dělat daleko užitečnější práci. No pochopitelně, pro mladýho kluka byla Intelligence Service něco jako ... vrchol romantiky. Tak jsme oba souhlasili a podepsali spolupráci. Oni nás vytáhli z lágru a dostali jsme se do skupiny, kterou vedl plukovník Šeda [Ferdinand – pozn. aut.], český emigrant. Ten nás zaučoval. Pak jsme šli za hranice a měli za úkol cokoliv přinést, třeba telefonní seznamy a takové věci, při kterých na nic nenarazíme. Jenom, abychom dokázali, že hranice dokážeme přejít tam i zpátky.
- J. P.: No, to ale asi nebylo jednoduché – bažiny, těžko prostupný terén...

J. K.: No, ale právě ten Honza z Milejšovic se tam vyznal perfektně, ten nás ty cesty nejvýhodnější naučil. Chodili jsme kolem Lenory, přes Boubín, dolů k Lenoře, kolem ní, jmenovalo se to tam tenkrát Horní a Dolní Cazov. Ty vesnice byly zlikvidované a hranice jsme přecházeli dole pod Bischofstreutem – to byla první obec na bavorské straně. Tam těsně za hranicemi bylo německé hospodářství, sedlák, který tam měl chalupu. Tam jsme vždycky ty lidi předali a zase se vraceli zpátky, a ráno pak ty lidi u sedláka si převzali pohraničníci a odvedli je k Američanům. Byly to hrozné fyzické výkony, když jsme šli třeba z Prachatic pěšky, přes celý Boubín, za hranice, a ještě v noci jsme museli zpátky, abychom se dostali aspoň do obory na Boubíně, dokud byla ještě tma. Abychom se ještě za tmy mohli dostat z toho hlídaného pásma. Tenkrát začínalo pásmo od Vltavy. Za Vltavou už bylo zakázané pásmo, kde už chodily hlídky. Tenkrát to byli ještě esenbáci. Pésáci to převzali až v jednapadesátém roce a začali dělat ploty. Potom už ten přechod byl těžší.

My jsme měli celkem třináct přechodů sem a tam. A při tom třináctým jsme v Rakousku padli Rusům do rukou. Následkem udání rakouského taxikáře, který dal vědět Rusákům, aby si pro nás přijeli. Tak nás sebrali a odvezli v Rakousku do Baden bei Wien. Tam bylo velitelství kontrarozvědky jižního frontu. Tam jsme byli vyšetřováni asi šest neděl. Potom nás odvezli na letiště a vojenským letadlem nás odvezli do Moskvy.

J. P.: To byl, prosím Vás, který rok?

J. K.: Rok 1951. To byl ještě u moci Stalin a Berija byl na vrcholu moci. Odvezli nás do věznice Lefortovskaja. A potom byla „tjurma“ ministerstva vnitra. To je dodnes ta věznice v Moskvě pro politické vězně.

Pamatuju si, když jsme byli v té věznici ministerstva vnitra, když nás tam přivezli, tak to bylo hotové panoptikum. Tam vás vedou, tam byly udělané takové kulaté stupně, potažené rudým sukem, a na tom stáli v pozoru příslušníci NKVD v uniformách, s puškou a nasazeným bodcem, nad nimi reflektor. To vypadalo jako v panoptiku. Oni se ani nehnuli, to byl útok na vaše sebevědomí, abyste viděl, komu jste se dostal do ruky.

J. P.: A tam jste byl jak dlouho?

J. K.: Devět měsíců. Tam byly samé výslechy. Potom po devíti měsících nás naložili do vlaku, a to byly vlaky speciálně postavené na přepravu vězňů. To byly rychlíkové vozy, z jedné strany, kde bylo kupé, měly malá zamřížovaná okénka a z druhé strany byla zamřížovaná velká okna. Ta kupé měla mřížové dveře a celou cestu se střídaly stráže. V jednom kupé byla osádka asi osmi vojáků s důstojníkem. No, a ti se střídali a chodili po chodbičce.

Po devíti dnech jsme se dostali do Čopu. Tam nás zase dali do vězení. Tam jsme čekali, až pro nás přijedou estébáci a předají nás na hranici.

Ještě se vrátím k tomu, jak vypadalo to vyšetřování [v moskevském vězení – pozn. aut.]. Musím říct, že status těch vězňů tam nebyl vůbec žádný. Neměl jste

žádný práva. O všem rozhodoval strážník. V Rakousku mi strhali korunky ze zubů, hledali jed. A pochopitelně jsem si ty korunky zase nějak nastrkal. A když jsem přišel do Moskvy, tak jsem žádal – protože přišel velitel, jestli máme nějaké „voprosy“ – tak jsem chtěl k zubaři. Zapsal si, že jo. Pak mě jednoho dne odvedli k zubařce ve věznici. To byla od pohledu hrozná ženská. Ta měla celé zařízení zubařství – to byl kastrůlek na vařiči. V tom vařila těch několik zubních škrabátek. Pak měla šlapací vrtačku. Podívala se mi na zuby a řekla, že bude „blombírovka“. Tak jsem to odkejval a ona řekla, že jestli dostane materiál, tak mě zavolá. Za celou tu dobu, co jsem tam byl, tak materiál asi nedostala. Nevolala mě, já už jsem taky měl strach tam jít.

V té věznici ministerstva vnitra byly úzké malé cely. Celý zařízení – to bylo jedno prkno, zasazený do zdi. To byla vlastně postel i sedadlo. Záchod v cele nebyl. Když jste chtěl na záchod, tak jste zvedl ruku a služba vás odvedla na záchod. Tam bylo zajímavé to, že se tam střídaly stráže u každých dveří – měly sklápovací sedátko. Celou tu dobu na vás koukal, na rozdíl od jiných věznic, kde stráž procházela. U nás byla stráž pořád.

K výslechu nás vždycky vodili dva. Bylo zajímavé, že se vždycky snažili, aby se nikdo nepotkal s jinou skupinou. U nás v Československu potom dávali i pásky na oči. Tady v Rusku to dělali tak, že dozorce klepal celou cestu klíčem na opasek, a tím dával znamení, že vede chodbou někoho k výslechu. U zdi byly takové skříňe, tam vás vždycky zavřeli a mezi tím provedli tu druhou skupinu, která šla tou samou chodbou.

Jinak tam byl hrozný hlad. To byl jeden ze způsobů, jak decimovat člověka. Každý den byly dvě polévky. Ráno a večer. Ráno byla, to vlastně nebyla polévka – říkali tomu „čaja“ – to bylo z praženého žita, trochu vody a kousek mokrého černého chleba. V poledne byla „ucha“. To byla polévka z mořských ryb a večer bylo „šči“. To byla polévka ze zelí. To bylo dennodenně, celých devět měsíců, ať byla Říjnová revoluce nebo Vánoce. Nic se na tom nezměnilo. Tam jste věděl, co budete mít k obědu za měsíc.

Když vás vedli k výslechu, tak vás napřed přivedli dolů, do toho poschodí, do vyšetřovací místnosti. Tam byly zase takový malý boxy. Tam vás strčili a zamkli a tam člověk třeba tři čtyři hodiny čekal, než se dostal k výslechu. To působilo psychologicky, že jste v té bedně a nevíte, co se s vámi bude dít.

No výslechy, musím říci, že mě tam netloukli. Je zajímavé hlavně to, co jsem věděl o Rusech, nebo co se dělalo proti Rusku. To, co se dělalo u nás, to je nezajímalo. No, já jsem o Rusech moc nevěděl. Akorát jsem věděl, že jsou v táboře [utečenecký tábor v Mnichově – pozn. aut.] Ukrajinci a Rusové. Ale žádné agenty jsem neznal. Věděl jsem jenom, že tři lidi tenkrát přešli přes hranice z Ruska. Agenti americký nějaký tajný služby, a byli v Pasově. Američani nás tehdy zavolali, jestli to budeme tlumočit, oni ale stejně odmítli s kýmkoliv hovořit. Znali jméno jednoho jejich důstojníka a číslo, a s nikým jiným nechtěli

mluvit. To jsem u nich obdivoval – projít z Ruska až do Německa. To byl nadlidský výkon. Když jsem viděl, jak vypadají ruský hranice na Podkarpatské Rusi, když nás předávali. To byl válečný stav.

U Rusů jsme tedy biti nebyli. Byl jenom hlad. A takový to ... když jste chtěl na záchod, tak jste zvedl ruku. Pěst znamenala, že jste chtěl na velkou, otevřená dlaň, že jste chtěl na malou. Tak přišla stráž, jeden otevřel dveře, druhý zůstal pochopitelně u těch dveří, odvedli vás pochopitelně na ten záchod, stál u vás a když jste konal velkou potřebu, tak vám podali jeden kousek papíru a šup, zase vás sbalil a šel jste.

Měl jste zakázáno přes den spát, dokud není večerka. Na to prkno se dávala na noc taková stará prošívaná deka. Na tom jste se zkroutil a desetkrát za noc jste spadnul, protože to byla deska široká asi třicet centimetrů. Jak jste se otočil, tak jste sletěl. Takže to vás tímhle způsobem budilo samo.

J. P.: Jak jste udržoval kontakty s domovem? Věděla rodina, kde jste?

J. K.: Ne.

J. P.: Takže Vy jste byl vlastně nezvěstný?

J. K.: Ano, nezvěstný. Už když mě zatkli a předali Rusům, tak jsem napřed tvrdil, že jsem Jugoslávec. Protože jsem nechtěl, aby mě vrátili sem do Prahy. Chvilku to trvalo ... jako to brali, než si vzali jugoslávského tlumočnicka. Pochopitelně, pak za chvíli zjistili, že Jugoslávec nejsem. Tak jsem začal říkat, že jsem Polák. Že jsem z bývalé Podkarpatské Rusi. Najednou jim to rozsvítilo. Rozhodli se vzít nás do Ruska a nevracet sem. Protože jinak ostatní Čechy vraceli do Čech. Měli podezření, nevěděli, kdo jsem. Měl jsem falešné doklady na falešná jména, takže to bylo stejně jedno, k čemu jste se hlásil.

Řeknu Vám jednu takovou zajímavost. Na té rozvědce v tom Rakousku nás vyšetřoval jeden ruský major. A protože jsem měl fotoaparát, tak mi ho sebrali. Tak povídá, jestli mám v tom fotoaparátu nějaké fotografie. Já jsem řekl, že ne, i když tam nějaké fotky byly. On to otevřel, ten fotoaparát, na denním světle, vytáhl ten film, podíval se proti světlu a řekl, že mám štěstí, že tam nic není. To jsem byl tedy úplně šokovanej, jak primitivní ti lidé byli v té rozvědce.

J. P.: Vy jste říkal, že to, že jste byl v Rusku, vám paradoxně zachránilo život.

J. K.: Jistě. Protože o těch devět měsíců, co jsem tam byl, se mi prodloužila vyšetřovací vazba u nás tím pádem, takže jsem byl celkem ve vyšetřovací vazbě tři a půl roku. A za tu dobu umřel Stalin a umřel Gottwald. A po smrti Gottwalda ten Zápotocký trestů smrti už nedával tak moc. Takže jsem dostal jenom to doživotí. Jinak, kdybych se dostal do ruky estébáků za Gottwalda, tak to by bylo hotový. Protože já byl voják, vojenský zběh, protože jsem utekl ven jako voják. No a pochopitelně, když k tomu byla špionáž, tak to bylo hotový. Znáám řadu kluků, kteří měli daleko menší provinění, a šli na šibenici.

V roce 1954 jsem byl souzený vojenským soudem v Praze. A byl jsem odsouzený na doživotí. Rodinu už jsem měl v té době venku, v Německu. Tu jsem si

odvedl v roce 1950. Manželku s dcerkou. Bydleli v hotelu v Pasově. Tam nám Američani platili pobyt a stravu a všechno. A když jsem jim potom padl do ruky, tak nevěděli, neměli o mně žádnou zprávu. Dokonce dostali potom oficiální oznámení, že jsem mrtvý. Protože jsem nebyl ani tady, a o tom, co se dělo v Rusku, ani Američani nevěděli. Vůbec jsem nebyl v evidenci.

Manželka se potom provdala, taky za Čecha, kterýho jsem znal. Emigrovala do Ameriky. Tak potom, když jsem se vrátil, tak jsem se nechal rozvést, aby to bylo oficiální. Má se tam šťastně, i s mojí dcerkou. Takže jsem rád, že to tak dopadlo.

J. P.: A kde jste strávil ten trest?

J. K.: No tak ... Ruzyň, Leopoldov, Kartouzy. To byly hlavní místa, kde jsem se nacházel. Ruzyň byla nejhorší, protože to byla moderní věznice, kde už bylo s člověkem zacházeno, jako s kusem zboží. Kdežto ty staré velké věznice, tam se člověk vždycky s někým dostal na celu. Například v tom Leopoldově to bylo už velmi zajímavý, protože nás přišlo na celu třeba dvacet. Ty lidi tam, to byl tenkrát vlastně výkvět. A dělaly se přednášky. Každý člověk, který něčemu rozuměl, tak měl přednášku. Byli tam třeba lidi, kteří studovali v Římě, profesori. Tak třeba profesor Krupička [Jiří – pozn.aut.]. To byl vynikající geolog. A řada lidí. Byl tam také Drtina, v té době. Prokop Drtina.

A pak už tam přišly i komunistický špičky. Třeba London a další, to byli z procesu se Slánským. Ale byli to komunisti dál. Nebyli poučený. Pořád věřili, že se strana mylí, že se dostanou zase zpátky ven.

J. P.: A jak jste tam vlastně spolu vycházeli? Artur London, komunist, pak jste tam byl Vy a ještě Prokop Drtina...

J. K.: Musím říct, že ... politický vězni byli inteligentní lidi. Bylo třeba pár případů, že mu někdo dal facku, třeba tomu Londonovi, nebo tak. Ale to bylo zbytečný. To jsme odsuzovali. Protože pokud byli v tom vězení, no tak nám nevadili. My jsme se jim vyhýbali, nediskutovali jsme s nimi. Ale nikdo jim neubližoval.

J. P.: Byla to jakási izolace.

J. K.: Tak by se to dalo asi nazvat. Stejně tak kriminálníci. Byli tam mezi námi taky kriminálníci, hlavně vrazi. To byla jako nejtěžší věznice. S těmi jsme se tedy taky nekamarádili.

J. P.: Takže vy jste byli takový uzavřený svět.

J. K.: Tak. Hlavně morálně jsme se podporovali. To byla taková psychóza. Zjara se říkalo „na podzim to prdne“, na podzim se říkalo „zjara to prdne“. Takhle roky ubývaly, ale víra zůstávala pořád.

J. P.: A kdy Vás tedy pustili?

J. K.: Ve čtyřiašedesátým roce. To už bylo jenom takový formální. To vás zavolali zase před soud, který řekl, že vzhledem k vašemu dobrému chování máte nárok. To už masově propouštěli.

- J. P.: A když Vás propustili, šel jste kam?
- J. K.: Když jsem přišel ven, tak jsem šel domů. Do Budějovic. Maminka s tatínkem byli už z kriminálu doma. Tak jsem u nich bydlel. Začal jsem pracovat v hotelu Zvon. Později, asi za rok, jsem se dostal v Budějovicích na dráhu a pracoval jsem jako ajenboňák, až do důchodu.
- J. P.: A Vaši rodiče byli zavření kvůli vám?
- J. K.: Ano. Maminka byla asi třináct let a otec deset. A sestra taky byla zavřená. Takže celá rodina.
- J. P.: Takže oni je po roce 1948 nejdříve znárodnili a pak je zavřeli?
- J. K.: No, s těmi malými živnostmi to udělali prostě tak, že jednoho dne už nedostali přiděl na další mouku. Tím zavřeli sami. A bylo to.
- J. P.: Takže poté, co jste se vrátil k rodičům, jste už žil pořád v Českých Budějovicích?
- J. K.: Ano. Pak jsem se taky znovu oženil. A pracoval jsem na dráze až do důchodu. A byl jsem spokojenej. Na dráze nás už nikdo politicky neperzekuoval. Protože tam byla taky „sebranka“ všelijaká. Kdežto u některých jiných státních podniků, kde byli ti kádrováci, tam to bejvalo tvrdý.
- J. P.: A rok 1968 jste prožil jak?
- J. K.: Ten jsem prožil na dráze. Tenkrát ti političtí vězni taky svolali schůzi, tak jsem tam šel. Ale byl jsem zklamaný, protože se tam začali handrkovat o to, co se komu vrátí. A to mě tak nějak zklamalo, že jsem šel domů. Protože jsem čekal, že se tam začne mluvit o budoucnosti, a ne o tomhle. Ale...jsme Češi.
- J. P.: A dneska žijete v Nových Hodějovicích.⁶³
- J. K.: Ano. Tady jsme si postavili domek A tady žijeme celou dobu. Dneska už jako mnohaletý důchodce.

Autor obrazu Jaroslav Kaska,
bývalý agent-chodec.
Soukromá sbírka, České Budějovice.